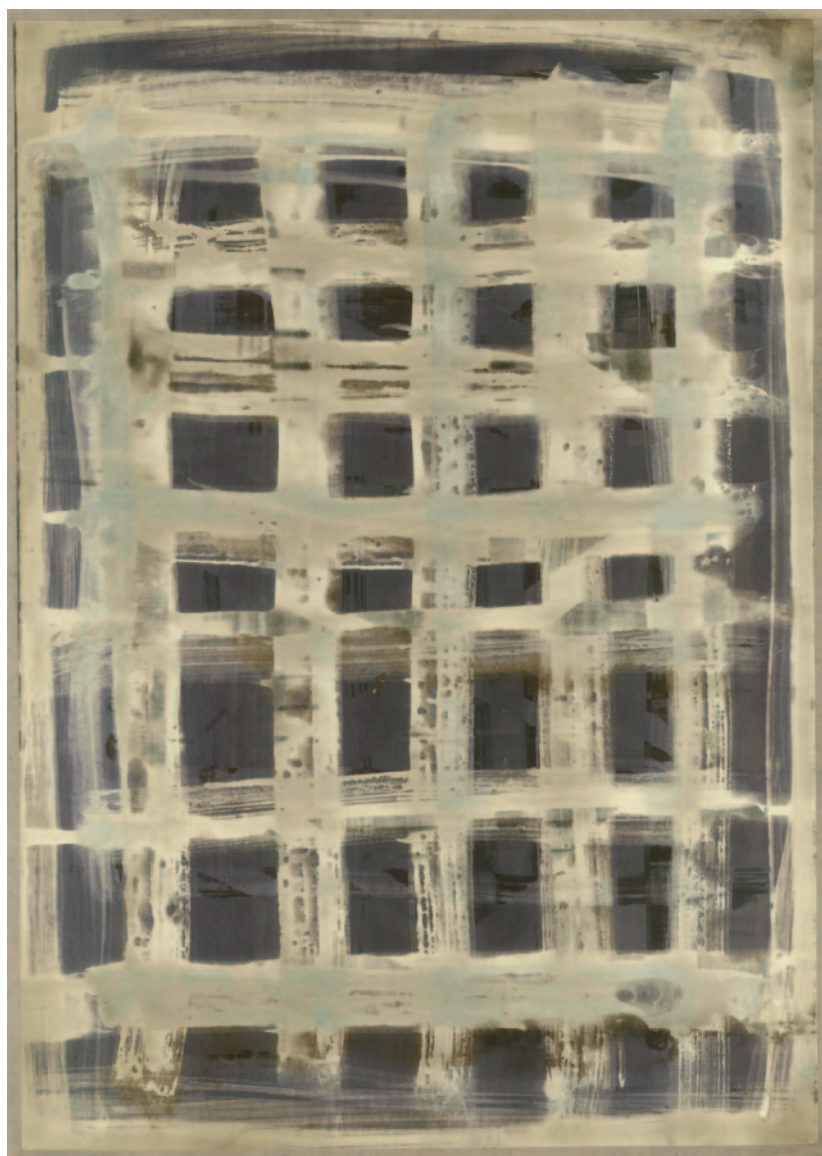

Marno János

Homlokzatredőzet

Mára virradó éjjel a barátommal álmodtam, aki 1985-ben szakította másodszer és valószínűleg végleg idegenbe magát, s most az álomban ellátogatott hozzám, csak hogy nem ide, ebbe a lakásba, ahol vagy húsz éve élek, hanem egy általam eddig ismeretlen, pesti magángalériába, ahová a minap csalt el magával Noémi, a művészettörténész unokahúgom, hogy beavasson valamelyest KÁROLYI ZSIGMOND művészetébe. Történetesen abba a fejezetébe, amely a barátom említett távozásának időszakával esik egybe, okkal gondolhatom hát, hogy kínzó álomom innen, ebből az egybevágásból eredt. Mert, hogy szavamot ne hagyjam elenyészni, eredetileg tegnap akartam megírni a képekről támadt benyomásaimat, rendszerezni valahogy, olvashatóvá, követhetővé tenni őket, és az este neki is ültem, belekezdtem előlről, oldalról, hátulról, középről, önkéntelenül követve a galériabéli téblábolásom labirin-

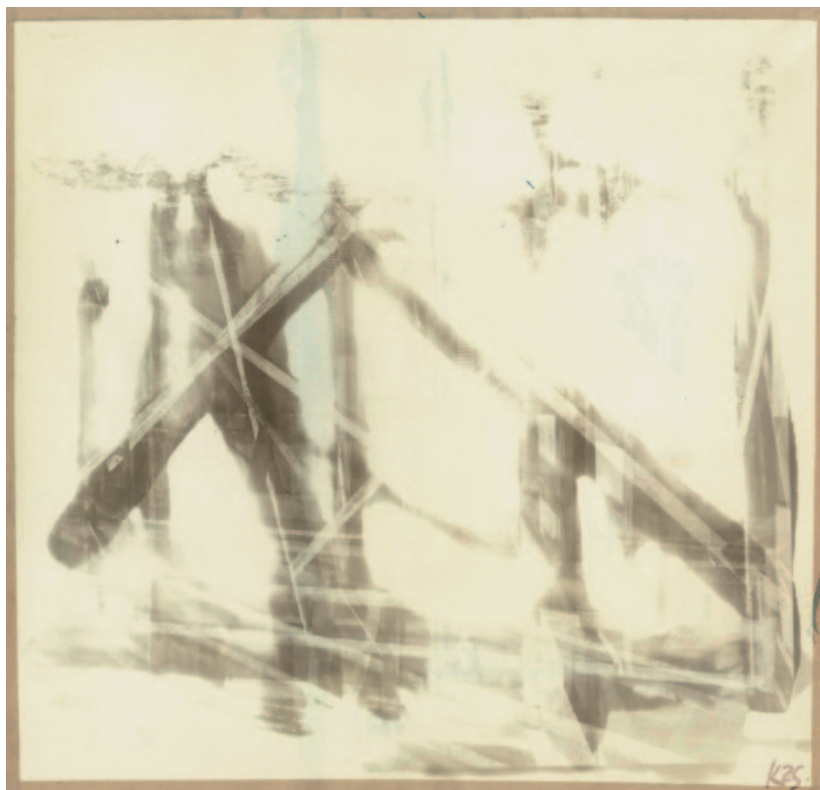

KÁROLYI ZSIGMOND
Fotófestmény-
Fényrács, 1985,
29 × 41 cm

tusát (hangsúly a labilitáson!), hajnali négy tájban azonban feladtam, belátva, hogy elvesztem magamban. Magamba veszem, ergo ideje ágyba bújnom. És álmodnom. Tekintet nélkül arra, hogy mi jöhet azután.

Most pedig ismét csak itt ülök a gépnél, töröltem az éjszaka benne maradt nyomokat, nekifutásokat, hogy az álommal kezdhessem – igyekezőn nem törődni a lehetséges vagy képtelen következményekkel.

Álmomban nem tudtam, hogy TÓTH ÁRPÁD galériájában (Galeria Neon) vagyok és nem a Márvány utcai lakásban, otthonomnak éreztem a helyiséget, mellékhelyiségeivel együtt, habár, mint az álmokban szinte mindig, valamit kínzóan nélkülöztem, hiányoltam a komfort-minimumhoz. Ültem a csupasz falnak döntve hátamat a padlón, ahogy a barátommal ücsörögtünk emígy a hatvanas, a hetvenes és még a nyolcvanas években is szinte foglalkozásszerűen, ha nem helyesebb hivatást mondanom, azt, hogy hivatásszerűen, hiszen foglalkozásszerűen nem foglalkoztunk semmivel. Beckett-re vártunk. Tudtuk persze, hogy nem jön el, nem egészen naivan várahoztunk tehát, kicsit rossz lelkiismerettel inkább, szorongva, ám továbbra is vonakodva attól, hogy önként vesszünk bele a részletekbe. És most éjszaka, 27 év után ez a barátom látogatott meg szellemi otthonomban, a Tóth Árpád galériájában, Líviával, a feleségével, ott kuporogtam az ablak felőli sarokban, felhúzott térddel, amikor beléptek, és szétnevezve a csupasz falú, üres szobában, rosszalóan csóválni kezdték a fejüket. Nem tudtam, mit rosszallanak, de a rosszallást magát érteni véltem, úgy érezhettem, talán a kínzó komforthiány-érzetemben osztoznak így velem. Tévedtem vagy sem, ez azóta is talány, mert a barátom nem sokáig tétlenkedett, szerszámokat pakolt ki a táskájából, és azokkal látott neki a vakolat lebontásának illetve kifaragásának – s itt elhomályosodik bennem az álom, a növekvő aggodalomra emlékszem csak, hogy mi lesz, mi lesz, ha, de a „ha” után semmi, és mintha ezért sem állíthattam volna meg őt a ténykedésében, mert nem tudtam mivel érvelni, nem tudtam nevet adni a veszélynek, ami a lebontásra került vakolat mögül leselkedik reánk. Ott gubbasztottam tehetetlenül a csupasz falnak támasztott derekammal, jaktálva és nyöszörögve talán, mint egy fogyatékos gyerek, s rettegve, hogy mikor érkezik el bontó-faragó szerszámaival hozzám a barátom. A többi homályba veszett. (Hozzám a homály vezet.) Nem. A Líviára emlékszem még, a feleségére, hogy indul ki tusolni a fürdőszobába, amitől szintén kétségbeesek, lévén álomban a klozett is abban a helyiségben, ergo innentől fogva sem kívül, sem belül nem tisztulhatok meg. S veszem észre, önkéntelenül váltottam itt át a jelenidejű beszédre. Így az örök jelenidő tisztázhatatlansága.

KÁROLYI ZSIGMOND
Fotófestmény (8),
1985, 20 x 20 cm

Ellentétben vagy/és komplementálva a látens koincidenziákkal, amelyekről épp a múltó idő folytán nemigen vehetünk tudomást, és amelyek kvázi zárványszerűen rejtik magukban a tiszta örökkévalóságot. Álmom mintha ennek a fajta oppozíciónak adott volna teret a tegnap esti hasztalan nekirugaszkodások után, ezért költöztetett át a galériába és csupasztította ott le nekem a falat, hogy reggelre ráébredhessek a KZs képek abszurd pozíciójára. Arra tudniillik, amivel a képek maguk is foglalkoznak, nem csupán konceptuálisan, hanem egzisztenciálisan is, a véletlen anamorfózisának kitéve magukat. Mit tekinthetünk a véletlen anamorfózisának? Jószerivel, azt gondolom, mindent, ami a (múló-gyarpvó) idő révén áthatolva rajtunk eltérít magunktól, hogy eltérültünkben magunkra hagy-

KÁROLYI ZSIGMOND
Állványok, 1987, olaj,
vászon, 70 x 70 cm
© Fotó: Lugosi
Lugo László

jon szakadatlanul. Tükörképünkre egy árnyékvilágban. Amely épp emiatt újra meg újra és más- meg másképpen elbeszélhetőnek bizonyul, és tarthatatlannak egyszersmind. Ám amennyire elbeszélőnek (narratívának) tűnhet az álmom, annyira cáfolja is a valósággal konzisztens történetiségét és válik különböző gondolatformákká, melyek ugyancsak afféle bolygó kísértetként taszigálják egymást az elme űrjében. Most hát, visszaneztemben, KZs fotófestményei ezt a nyugtalanságot jelenítik meg előttem, ezért is ülhettem álomban az ő oldalukon, szemben az ablaktól jobbra eső falsíkkal, amelyre a tiszta festmények kerültek fel a kiállításon. Arra nem emlékszem, hogy álomban bámultam-e azt a falat. De egész biztosan hiányoztak onnan is a képek, vagy ha mégsem, akkor felszívódtak benne, beleivódtak a vakolatba. A tisztánlátás végett ideje elmondanom: rossz a szemem, nehezen igazodom el a színek és a formák között is, ritkán sikerül megkülönböztetnem egymástól a képet és a látványt, számomra a látás többnyire a fizikai absztrakciót jelenti elsörendűen. E tekintetben akár úgy tarthatom, nekem készültek ezek a munkák, az állványzatok organikus geometriája, mely egyszersmind a házak csontvázának a kivetítését, előretolását is jelentheti, már-már egyenesen a tudatomat provokálja, s terel lassan az elvont gondolatiságtól az érzéki gondolkodás felé. Afelé, amit József Attila pátoszával eszméletnek nevezhetek, a gondola hazatalálását az érzékiségben. KZs állványzatai, másképpen a fotófestményeken és másképpen a tiszta festményeken, a heideggeri technika állványzat metaforájára is izgatón referálnak, utóérlelt látomásom szerint lucskos színekkel az előbbieken, illetve szunnyadó, nem egészen alvó színekkel az utóbbiakon. Mondhatnám, az egyik oldalon a festőállvány metamorfózisai kerültek egymás mellé, míg a másikon a tiszta, azaz közvetlen látványt implikáló képek (a szembeállítás természetesen tükörelvű, akkor is, ha a tiszta festmények éppen magukba nyelni látszanak a látványt). Szemem ezért érezheti száraz, meleg tapintásúnak őket, nagyoobbrészt nyugodtagnak. Rezignálnak, körülbelül úgy, ahogy Kierkegaard értelmezte a rezignációt. (Szegényt mégis milyen fiatalon ütötte meg a guta, a rezignáció lovagját!) Az állványzatot megtartó keresztlécek X-ei ugyancsak tiszta jellé, szimbólummá válnak a száraz festményeken, míg a lucskos képeken eredeti funkciójuk metaforizálódik csupán, és torzulva tenyésződik tovább a festői beavatkozás (akció) révén. Mert ez is kívánczos olvasati látkép: a festő nem csupán a technikai túlhatalomnak (fotó) ront neki donkihótei ecsetdárdájával, hanem ama Örök Ismeretlennek is, amely X néven még fenntartja omladozó kreatúráját. Az X azonban, ezen túlmenően vagy eggyel hátrább lépve, megegyezik a kereszt-

tel is, ami az idő által megindítva a négy égtáj kerékküllőzetévé avanszált. S csakúgy a szélmalom lapátkeresztjévé. Hiszen nemcsak a szélmalommal viaskodunk bús képpel, de a Szelek Urával is mindenekfölött, pontosabban: mindenekmögött. KZs-nál a nagy fordulat a mögöttes-omlást exponálja, több képen is oly mértékűt, ami már a bennélelet tarthatatlannak mutatja; történetesen (történelmileg) 1987-ben, mely év nálam – szóismétlés: történetesen) – tele koincidenenciákkal, és emlegetett barátom immár két éves távollétével, valamint, ha jól emlékszem, még a '86-ból átszivárgott (átfuvalkodott) Csernobillal is, evvel a baljós ígéretű, gyógynövény nevű eseménnyel. (Érintetlen maradtam tőle, szóba hoznom is ezért nehezemre esik.) Netán a nagyobb súlyok vagy megnyomorítanak vagy nem érintenek meg? Vagy egyszerre teszik velünk a kettőt? Ilyen segédkérdések révén próbálok visszalopózni az állványzatok alá, vagy ott maradni eleve(nen) alattuk, ha kiderül, hogy el sem mozdultam az álombeli pozícióból onnan, elmélkedvén-tanakodván róluk. Pozícióm eszerint egyezhet az X-ek, pallók mögött porladó egyik-másik kariatidáéval, ha nem valamely nem látszó Hermáéval, amint magába csuklik. És szerepéről megfeledkezve a kiköltözés gondolata is elfoszlik benne. Hogy lakhatatlan házaknak rontott itt neki a Bús Képu Festő. (Végre egy dúdolható mondat.) Lakhatatlanná persze értelmezésük kifogyhatatlan rétegzettsége is teszi őket, nemcsak omladékonyságuk; mintha függőleges (felfüggesztett!) tektonikus csendéletként sorjáznának egymás mellett a falon, megfejlve a heideggeri állványzat-elvet; a mű-alkotás eszerint nem ítélkezik a technika felett, hanem rezignálja (alkalmasint re-signálja is) a fejleményeit, természetévé teszi. Exhumálja úgyszólván a fizika (állványzat) kontrollja alá helyezett metafizikait, anélkül azonban, hogy ajtóstul-ablakostul berontva ismét az ő gondjára bízna magát. Mert hátha még sincs ott már senki? Még annak a szelleme sem, a senkié (lásd az egyik ablakból kiálló, lapátszemfogaknak tűnő munkapallózatot.) A kínálkozó narratívák valóban csendéletszerű susogásban oldódnak szét – természetesen a tiszta festményeken. Utóbbiak tudniillik a rezignált feldolgozások, s ennyiben – immár mint nem-otthonukba – a festészet tradíciójába húzódnak vissza. Ugyaninnen tehát a tektonikájuk, a szunnyadó színűségük, felizzóságuk a rajtuk tartott tekintet előtt. Álomban, ismétlem, a csupasz falat néztem, ha néztem, az otthonomnak vélt galériában, fél szememet a barátomon tartva, aki egykedvűen bontogatta-farigcsálta felém haladva a támfalamat. Nem állítom, hogy evvel összeállt bennem a tárlatlátogató narratíva; nem, hogy például a barátom vette át álomban a festő Károlyi Zsigmond szerepét: csupán, hogy folytatta, értelmezte a képek abszurditását,

KÁROLYI ZSIGMOND
Állványok, 1987, olaj,
vászon, 50 × 60 cm
© Fotó: Lugosi
Lugo László

KÁROLYI ZSIGMOND
A Teréz templom télen,
1987, olaj, vászon,
50 × 60 cm
© Fotó: Lugosi
Lugo László

KÁROLYI ZSIGMOND
Állványok, 1987, olaj,
vászon, 50 × 60 cm
© Fotó: Lugosi
Lugo László

KÁROLYI ZSIGMOND
Állványok, 1987, olaj, vászon, 83 x 83 cm © Fotó: Lugosi Lugo László

KÁROLYI ZSIGMOND
Állványok, 1987, olaj, vászon, 83 x 83 cm © Fotó: Lugosi Lugo László

azaz képtelenségüket avval, hogy fölásta utánuk a faltalajt. Mit sem sejtettem ott erről persze. KZs az Ismeretlennel helyezte zár alá saját kutatásai tárgyát, amivel nem arra akarok célozni, hogy műveletét is a Transzcendensre bízta – hisz még azt sem tudom, ápol-e ő magában ilyen földöntúli reményeket; nem is illendő ilyesmire tanakodni nyilvánosság előtt. Elvégre a forma arra való, hogy lefedje a tartalmiságokat. Képbe hozva tüntesse el a mindenkori látványt. Amely, hadd ismételjem meg ezt is, fizikai előzetese a tudati-reflektív elvonatkoztatásnak – a szem automatikusan számításokat végez és megbecsüli a tulajdonképpeni érzéleteket. Úgy képzelem, Károlyi ezért sem látja el bőségesebb vagy figuratív látványanyaggal a szemet, úgy gondolom, fölöslegesnek ítéli bizonygatni gondolatai és látomásai szemrevéltóságát. Megbízik ellenben a talált tárgyak mintájára talált formák önkéntelen szimbolikájában, itt a homlokzatában és az állványzatában, hogy azután ezeket a szimbólumokat bontsa le a festészeti nyelv trópusaira, amelyek már érzékileg is beszédesnek bizonyulhatnak. Azt ugyanis nem hiszem, mert nem érzem, hogy mindenemű narratívát csírájában lehetetlenítenek el ezek a jelrácok, s valnak titokban egy metafizikai rezervátum dekorációjáivá; más szóval: nem hiszem, hogy tolvajnyelvet beszélnének, hogy mindössze egy szakmai diszkurzusban kívánnának részt venni. Sem kizáródní egészen belőle nyilván, mivel ez nem életbeli dolga az embernek, de természetesen az sem, hogy ő zárjon ki másokat: a művészember – emberművész – látnivalóan (mintha csak tükör előtt tenné) parodizálja egyidejűleg az embert és a művészt, s ennél fogva akaratlanul is mesterévé válik a kizárólagosságoknak. Nem hihet hát bennük többé tiszta naivitással, és nem is relativizálhatják őket kénye-kedve vagy bármely kínálkozó diszkurzus szerint. A naivítás viszont az ízlésévé válhat, lelkiismereti ízléssé, alighanem erre szokás argósan mondani valakire, hogy autentikus. Ízlésvilágot mondunk továbbá meg világnézetet, eddig, talán önkéntelenül, ezt a kettőt cserélgettem föl egymással, nem egészen csereszabatos fogalmak gyanánt. Közöttük pendlizik látomásomban a művész, aki nem látta el címmel a műveit, talán azért sem, mert a jelenkori dolgok állása szerint a Kreátor sem reflektálja név szerint a teremtményeit. Isten tudja, talán még művésznek sem tekinti magát. Magam viszont *Az állványzatok misztériuma* címmel zárom szerény hozzászólásomat, melyet *Homlokredőzet* címen indítottam el. Az pedig, hogy ezek az állványzatok művészileg és történelmileg is egy rendszer omladhatnékjával estek egybe, nos azt nagyobb részét már pornak, illetve csak habnak tekintem a portán. Emlékeztetőül arra még, amit olyan nehezen nyel le az ember: a művészet nem fogyasztói termék.